

Špelda, Daniel

[Popkin, Richard. Filosofie pro každého]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
2001, vol. 50, iss. B48, pp. 176-178

ISBN 80-210-2622-7

ISSN 0231-7664

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106406>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

publikoval v několika evropských listech memorandum sestavené Kálalem a Ledererem a vedle toho uveřejnil vlastní článek týkající se slovenské otázky.

Stran Tolstého však byla situace poněkud jiná a komplikovanější, a proto je mu v knize věnováno více prostoru. Kolař s využitím množství archivních dokumentů otevírá dosud uspokojivě neobjasněnou historii s údajným Tolstého prohlášením. Dokládá přitom, že Tolstoj se veřejně na obranu Slováků nepostavil, ačkoli o to Makovický, Kálal i Velemínský prakticky až do jeho smrti (1910) usilovali. Důležitou roli v jejich snahách hrálo údajné Tolstého prohlášení ostře odsuzující maďarský postup vůči Slovákům. Toto prohlášení, které bylo publikováno a komentováno mnohými periodiky v Čechách a jinde v Evropě, však bylo podvrhem, a jak dokládá Kolař, stopy vedou opět ke Kálalovi, Ledererovi a Velemínskému. To, že se Tolstoj odmítal veřejně zastat Slováků však neznamena, že mu byl jejich osud lhostejný. Kolař prostřednictvím deníkových zápisků Dušana Makovického ukazuje, že Tolstoj se o situaci na Slovensku zajímal, ovšem od veřejného vystoupení jej odrazoval z jeho pohledu až příliš nacionalistický podtón a politické pozadí slovenské otázky. To nebylo nijak překvapivé, protože Tolstoj v souladu se svým filozoficko-náboženským přesvědčením nikdy neakceptoval politicky orientované všeslovenské tendence a odmítal proto účast na slovanských sjezdech.

Kolařova studie je díky svému historio- a faktografickému zaměření nepochybně zdrojem mnoha cenných informací a odhalení. Jejich přesnost a důvěryhodnost je podepřena autorovým více než čtyřicetiletým bádáním týkajícím se ohlasů na život a dílo L. N. Tolstého v Čechách a především na Slovensku, jehož výsledkem bylo mnoho desítek menších a větších studií (škoda, že tisk téměř 600 stránkové monografie *Tolstoj a Slováci* byl v roce 1971 pozastaven a práce zůstala dosud nevydána). Na druhé straně však Kolařova kniha není jen souborem historických faktů. V souvislosti s Tolstým ukazuje na vliv, který měl Tolstoj v českém a slovenském prostředí. Jsou zde naznačeny osobní odlišnosti v přístupu jednotlivých českých a slovenských tolstojevců k Tolstého filozofii, zvláště pak myšlenkový vývoj Dušana Makovického. Čtenář si může udělat představu o základních principech a východiscích Tolstého myšlení a vůbec o specifickém postavení, které měl Tolstoj na přelomu 19. a 20. století v kontextu evropské kultury. Z tohoto úhlu pohledu je možná škoda, že se v rámci sledování Tolstého postoje k problému slovenského národa v Uhrách přeci jen do jisté míry mlčky předpokládá předchozí znalost Tolstého filozofie, na jejímž základě jsou mnohé dílčí závěry Tolstého pochopitelnější. Jde-li konkrétně o Tolstého vztah k vlastenectví, mohly být pro objasnění zmíněny dřívější práce Tolstého, ve kterých je tento problém řešen, a připomenuta polemika, kterou tyto práce v českém prostředí vyvolaly. (Jde především o spis s poněkud zavádějícím názvem *Království boží ve vás*, 1893 a na něj navazující menší práce *Křesťanství a vlastenectví*, 1894; *Dopis Polákovi o vlastenectví*, 1895; *Vlastenectví a vláda*, 1900.) Přesto je nepochybné, že Kolařova kniha je vítaným a cenným zdrojem informací pro všechny, kteří se více či méně zabývají historií a názorovými střety v českém myšlení na přelomu 19. a 20. století.

Martin Maleček

Richard Popkin: *Filosofie pro každého*, Praha: Ivo Železný 2000, 407 s.

Richard Popkin je v anglosaských zemích znám především jako autor prací o dějinách skepticismu v novověku. Jeho nejznámějším dílem je *The History of Scepticism from Erasmus to Descartes* (1960), které vyšlo v několika revidovaných vydáních; ze sborníků, na kterých se editorsky i autorsky podílel, stojí za zmínku *Scepticism from the Renaissance to the Enlightenment* (1987) a *Scepticism and the Enlightenment* (1997). Českému čtenáři se Popkin představuje nikoli prací o novověké skeptice, ale dílem odlišného zaměření, které napsal spolu s Avrumem Strollem, a je muž překladatelé dali název *Filosofie pro každého* (*Philosophy Made Simple*,³1993). Poněkud populistický a lživý název a původ v nakladatelství nevalné pověsti může v odborníkovi vyvolat

obavy, že se jedná o další z mnoha úvodů do filosofie, jimiž je náš knižní trh zásoben nad míru. Ke všemu egalitářský titul naznačuje, že láska k moudrosti byla konečně zbavena aury a stala se jen dalším zástupcem toho typu komodit, které poskytují návod k volbě přiměřeného životního stylu. Obavy jsou v tomto případě našťastí liché právě proto, že se skutečně jedná o knihu, která podává filosofii pro každého.

Každá práce, která chce uvést do filosofie, stojí před problémem, zda postupovat chronologicky, výkladem jednotlivých autorů, nebo procházet jednotlivé filosofické problémy. Popkin a Stroll zvolili kombinaci obou postupů: Knihu rozčlenili do sedmi kapitol, v nichž je pojednáváno o problematice jednotlivých filosofických disciplín, a v případech, kde to bylo možné, zvolili v jejich rámci chronologický postup. Těmito kapitolami jsou *Etika*, *Politická filosofie*, *Metafyzika*, *Filozofie náboženství*, *Teorie poznání*, *Logika*, *Současná filozofie* a nezapře se v nich odborné zaměření obou autorů, protože v nich je kladen důraz na antickou a novověkou filosofii. Naopak nejsou takřka vůbec zmiňovány patristika, scholastika, renesanční filosofie, filosofie 19. století, filosofická antropologie nebo filosofie dějin. Absenci některých témat nelze pokládat za provinění, protože každý úvod do filosofie je vždy záležitostí výběru a osobních preferencí autora i jeho představy o tom, jak vypadá „skutečná“ filosofie. Právě v tomto ohledu spočívá nesporná přednost knihy. Většina úvodů do filosofie přístupná českému zájemci se soustředí zejména na aristotelickou a scholastickou metafyziku a další vývoj filosofie, hyperbolicky řečeno, chápou víceméně jako její komentování. *Filozofie pro každého* ale rozkládá širší vejř filosofických disciplín než je obvyklé, nezaplétá se do pro laika komplikovaných podrobností a klade důraz na ten typ filosofování, jaký se ustavil v novověku. Popkinův a Strollův úvod do filosofie tak představuje pojetí filosofie typické pro modernu, což se mimojiné projevuje i v „objektivním“ přístupu, bez tušených denunciací či špatně skrývaného stesku po časech, kdy se filosof eroticky vyhříval v paprscích pravdy.

Kniha je určena lidem „*bez jakéhokoli filozofického vzdělání či zázemí*“ a dá se tedy předpokládat, že se autoři takového úvodu do filosofie nevyhnou zjednodušování a zkracování. Bylo by poněkud hnidopišské takové prohřešky v knize vyhledávat, zvláště zohledníme-li cíl, který si klade. Prozkoumání si spíše zaslouhuje právě to, zda se autorům zdařil úkol, který si vytýčili, tj. „*osvětlení fundamentálních filozofických problémů*“ (s. 7).

V každé kapitole se autoři snaží představit základní filosofické problémy a jejich možná řešení, jak je lze nalézt ve filosofické tradici. Za každým oddílem následuje několik odstavců, v nichž jsou uvedeny možné argumenty proti právě představené nauce: Tak za části *Platónismu* v kapitole *Etika* následuje *Kritika platónismu*, za *Křesťanskou etikou* následuje *Kritika křesťanské etiky* atp. Střízlivý a věcný přístup, v němž lze jen stěží rozpoznat osobní preference, umožňuje čtenáři samostatné přemýšlení nad danou filosofickou problematikou i možnými způsoby jejího řešení, protože definitivní odpovědi se v knize *Filozofie pro každého* nedočkáme. Ostatně jednotlivé filosofie jsou představeny takovým způsobem, že již na základě takového popisu lze někdy zformulovat protiargumenty vůči uvedené kritice. Popkin a Stroll nevedou čtenáře k odhalení pravdy ani ke stimulované neschopnosti permanentního tázání, ale k přemýšlení, což nebývá u literatury tohoto typu zvykem. Tím nejcenějším, co může „žánr“ úvod do filosofie čtenáři poskytnout, není co nejpodrobnější rozbor dané problematiky, ani laskavé pokyny pastýře pro volbu správné cesty, ale podnět k individuálnímu a kritickému myšlení – a to se Popkinovi a Strollovi při představování jednotlivých filosofických problémů podařilo.

Domnívám se, že i po obsahové stránce kniha překonává běžný standard. Zvláště oddíly věnované Descartovi, Lockovi, Berkeleymu a Humovi podávají poměrně obtížnou a častokrát zkracovanou problematiku jejich filosofických systémů dosti zevrubně a způsobem, proti němuž nejsem schopen formulovat žádné námítky. Velmi povedená je například kapitola *Logika*: Na rozdíl od jiných úvodů do filosofie, které „zatěžují“ laického čtenáře výrokovou a predikátovou logikou, se autoři v této kapitole soustředí jenom na analýzu sylogismu jakožto na logickou formu typickou pro antickou a novověkou filosofii. K tomu přidávají i velmi užitečný výklad logických „klamů“ jako jsou *argumentum ad hominem*, *argumentum ad ignorantiam*, *petitio principii*, *non sequitur* aj.

Popkin a Stroll se tam, kde je to možné, snaží rozbít zavedené představy o filosofii jako nezáživné, abstraktní a akademické disciplíně. Činí tak dvěma způsoby: Jednak usilují o přibližný výměr toho, co je vlastně filosofie, což bývá v daném „žánru“ vždy úkol z nejobtížnějších, a jednak podávají ilustrace toho, jak může filosofie vstupovat do našeho každodenního života. Druhý z uvedených přístupů se projevuje například v závěru kapitol o praktické filosofii. Autoři upozorňují na to, jak může filosofie pomoci k lepší orientaci v problémech soudobé (myslí se severoamerické) společnosti jako jsou homosexuality, euthanasie, potraty, násilí v televizi, otázka zbrojení, války atp. Snahy poukazovat na „užitečnost“ filosofie se mi zdají trochu podbízivé a podmíněné americkou filosofickou i pedagogickou tradicí; ostatně sami autoři říkají o Williamu Jamesovi, že „sdílel americkou nedůvěru k čistě teoretické nebo intelektuální činnosti“ (s. 349). Jako mnohem zajímavější i závažnější se jeví snaha autorů o vymezení filosofie; přitom se nepokoušejí stanovit definici filosofie, ale spíše popisují „co dělá filozof“ a „kdo je filozof“. „*Filozof se pečlivým kritickým zkoumáním snaží hodnotit poznatky a přesvědčení, jež máme o celém univerzu i o lidském životě*“ (s. 9). Filosofie tu není chápána jako odhalování pravdy, určení smyslu života, tázání, rozhovor atp., ale jednoznačně jako kritická racionální disciplína, která se zaměřuje na zkoumání a interpretaci různých obrazů světa a která umožňuje každému přemýšlivému jedinci nalézt možnosti i prostředky pro vlastní vymezení „*pojetí světa a lidského života*“ (tamtéž). Filosofie nevede k bytí v pravdě, ale naopak – „*to nejlepší, čeho můžeme dosáhnout filosofickým zkoumáním, je uvědomit si nespolehlivost všech dosavadních odpovědí*“ (s. 12). Filosofie, jak je představena v knize *Filosofie pro každého*, je tedy individuálním myšlenkovým podnikem, jenž se zakládá na schopnosti rozumu rozlišovat, rozhodovat se a soudit. Tato schopnost se přitom váže nikoli k poznávaným předmětům, ale pojmovým útvarům, které o nich hovoří. Právě z tohoto důvodu bych dílo pánů Popkina a Strolla doporučoval jako povinnou četbu k přijímacím zkouškám na obor filosofie; kniha je totiž dost dobrá na to, aby zájemcům o studium filosofie zprostředkovala kupříkladu pochopení rozdílů mezi filosofií a různými formami religiozity.

Překlady knihy se ujali Karel Berka, Jan Pištěk a Ivana Šterková a jejich práce se celkem zdařila. Drobných chyb se při překladu rozsáhlého díla asi nikdy nedá zcela vyvarovat, avšak překladatelé poněkud odbyli přizpůsobení knihy českému prostředí. Mám na mysli různá opominutí týkající se jak pramenné, tak sekundární literatury přístupné v češtině; například na straně 84 nejsou uvedena česká vydání Nietzscheho spisu *Mimo dobro a zlo*, ani nové vydání Schopenhauerova díla *Svět jako vůle a představa*. Právě proto, že kniha je určena filosofickým začátečníkům, kteří většinou nemají přehled o dostupné překladové literatuře, jsou taková opomenutí na závadu.

Soudím, že kniha *Filosofie pro každého* je nejlepším dostupným úvodem do filosofie na českém trhu; stejně tak soudím, že je skutečně pro každého: Může být velmi vhodnou literaturou pro výuku společného základu na filosofických fakultách, ale i studenti filosofie v ní mohou objevit některé souvislosti, které nejsou vždy zohledňovány. Koryfeje filosofie se zase mohou přesvědčit, že i popularizační práci o filosofii lze napsat velmi zdařilým způsobem.

Daniel Špelda

Jiří K. Kroupa (ed.): *Septuaginta Paulo Spunar oblata (70+2)*, Praha: KLP 2000, 678 s.

Za dávných časů, před mnoha staletími, pozval egyptský král Ptolemaios II. Filadelfos na svůj dvůr dvaasedmdesát židovských učenců z Judeje a pověřil je zvláštním úkolem. Panovnické vrtochy zpravidla bývají zvláštní; v tom se podobají vrtochům ženským, jejichž dna také nikdo nedohledá, ačkoli usiluje sebevíc, aby jim vyšel vstříc. Židovským mudrcům zřejmě musel Ptolemaiovi nápad připadat také zvláštní, avšak s oporou v nedozírné dějinné zkušenosti svého národa příliš nevzdorovali a snažili se mu vyhovět. Řečeno jeho vlastními slovy, žádal po nich, „aby byl váš zákon přetlumočen z Písem hebrejských, jak u vás tyto knihy nazýváte, do Písem řeckých, aby tato byla spolu s ostatními královskými knihami k dispozici v naší knihovně“.